

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษา ศักยภาพ ข้อจำกัดและเงื่อนไขต่าง ๆ ในการดำเนินงานของ อบต. ต่อการจัดการป่าชุมชนและเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการป่าชุมชนของ อบต. ในเขตอำเภอเชียงดาว ตลอดจนศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของ อบต. ต่อการจัดการป่าชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาคำเนินงานในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล 3 ตำบล คือ ตำบลเชียงดาว ตำบลแม่่นะ และตำบลปิงโค้ง ทำการศึกษาโดยใช้แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์พูดคุย และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการจัดการป่าชุมชน จากการศึกษาพบว่า ป่าชุมชนในอำเภอเชียงดาวของทั้ง 3 ตำบล มีเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดป่าชุมชนดังนี้

- 1) ป่าชุมชนในเขตตำบลเชียงดาว การเกิดป่าชุมชนเกิดจากการที่ชุมชนมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเห็นความสำคัญของการจัดการป่าชุมชน มีการนำประเพณีวัฒนธรรมภายในท้องถิ่นมาใช้ร่วมกับการจัดการป่าชุมชน กระตุ้นจิตสำนึกของคนในชุมชน จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งของภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน
- 2) ป่าชุมชนในเขตตำบลแม่่นะ การเกิดป่าชุมชนเนื่องจาก มีความเป็นชุมชนสูง คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันเหนียวแน่น มีจิตสำนึกในการรักษาป่า มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าร่วมกัน เพื่อการผลิตทางการเกษตร เช่น ป่าเมี่ยง และการใช้ผลผลิตจากป่าในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการที่ชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็ง
- 3) ป่าชุมชนในเขตตำบลปิงโค้ง การเกิดป่าชุมชนเกิดเนื่องจากส่วนใหญ่คนในพื้นที่เป็นชนเผ่าต่าง ๆ ถูกกีดกันในเรื่องที่ดินทำกินและได้รับความเดือดร้อนร่วมกัน จึงได้รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายลาหู่ในการจัดการป่าชุมชนร่วมกันระหว่างชุมชนต่าง ๆ ได้นำประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อมาใช้ในการจัดการป่าชุมชน และภายในชุมชนต่าง ๆ มีผู้นำที่เข้มแข็ง

รูปแบบการจัดการป่าชุมชน จากการศึกษาพบว่า รูปแบบในการจัดการป่าชุมชนของชุมชนต่าง ๆ นั้น สามารถจำแนกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบการจัดการตามวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อดั้งเดิม ได้แก่ ป่าชุมชนบ้านห้วยปง ป่าชุมชนบ้านปางแดงใน ป่าชุมชนผาหลาย ป่าชุมชนหนองเต่า และป่าชุมชนบ้านออนใน - ป่าตึง

2) รูปแบบการจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ ได้แก่ ป่าชุมชนบ้านแม่เมะ ป่าชุมชนบ้านม่วงซ้อง ป่าชุมชนบ้านท่าจีเหล็ก ป่าชุมชนบ้านน้ำรัฐ และป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง

3) รูปแบบการจัดการเพื่อผลทางการเมือง ได้แก่ ป่าชุมชนบ้านแม่คะนิน - ห้วยน้ำฮาก ป่าชุมชนบ้านแม่ฮ้อใน และป่าชุมชนบ้านแม่ซ้าย

วิธีการจัดการและดูแลป่าชุมชน จากการศึกษาพบว่า วิธีการจัดการป่าชุมชนทั้ง 3 รูปแบบของชุมชนต่าง ๆ ที่ศึกษานั้นมีการจัดการที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ

1) มีการจำแนกประเภทของป่าชุมชนและกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน คือ ป่าต้นน้ำหรือป่าอนุรักษ์ และป่าใช้สอยหรือป่าที่ทำกิน

2) มีการร่างกฎเกณฑ์ แนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน มีการเฝ้าระวังมิให้มีการลักลอบตัดไม้ หรือการเผาป่า ส่งเสริมให้ชาวบ้านร่วมกันปลูกป่า และมีบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบไว้อย่างชัดเจน และแจ้งให้สมาชิกชุมชนทุกคนทราบและปฏิบัติ เพื่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันอย่างยั่งยืน

3) มีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสมาชิกชุมชนเป็นครั้งคราว เพื่อทบทวนกฎเกณฑ์และกติกาของชุมชน และมีการจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อทำหน้าที่ดูแล ตรวจสอบ และควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน มีการจัดกิจกรรมในการสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการรักษาป่า

ส่วนวิธีการจัดการและดูแลรักษาป่าชุมชนที่แตกต่างกันของทั้ง 3 รูปแบบ จากการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการตามวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมนั้นได้นำพิธีกรรมต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือและสิ่งปลูกจิตสำนึกการดูแลรักษาป่าภายในชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชน จากการศึกษาพบว่า ในการจัดการป่าชุมชนของชุมชนต่าง ๆ นั้น มีปัญหาและอุปสรรคดังนี้ คือ

ปัญหาในการจัดการป่าชุมชน

1. ปัญหาการลักลอบตัดไม้ของบุคคลภายนอก

2. ปัญหาการเผาป่าโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และปัญหาความรุนแรงของไฟป่าที่ไม่สามารถแก้ไขได้
3. ที่ตั้งของชุมชน พื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่าชุมชนซ้อนทับกับเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขียงดาวและอุทยานแห่งชาติศรีลานนาทำให้การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าต้องตกอยู่ในความวาทะแวงการจับกุมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ
4. ความไม่เข้าใจของชุมชนใกล้เคียงในการใช้ป่าชุมชน

อุปสรรคในการจัดการป่าชุมชน

1. ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
2. ขาดการวางแผนการปฏิบัติงานที่ดีในการจัดป่าชุมชน
3. ขาดความร่วมมือจากสมาชิก ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนยังไม่ตระหนักถึงผลเสียของการทำลายป่า
4. ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ
5. ขาดงบประมาณและอุปกรณ์ในการดำเนินกิจกรรมป่าชุมชน เช่น การทำแนวกันไฟ การดับไฟ การเดินสำรวจแนวเขตป่า ซึ่งในจำเป็นต้องใช้งบประมาณและอาหารในการออกพื้นที่ชาวบ้านต้องใช้จ่ายเงินของตนเอง

บทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบลในการจัดการป่าชุมชน จากการศึกษา พบว่าที่ผ่านมานั้นองค์กรบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการดำเนินงานด้านการจัดการป่าชุมชนดังนี้ คือ

1. การส่งเสริมการปลูกป่า โดยการสนับสนุนกล้าไม้ซึ่งทางองค์กรบริหารส่วนตำบลจะประสานงานกับทางป่าไม้อำเภอเพื่อขอกล้าไม้ และร่วมปลูกป่ากับชาวบ้าน
2. ใช้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนของชุมชน
3. ประสานงานระหว่างองค์กรชาวบ้านกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชน
4. ประสานงานระหว่างองค์กรชาวบ้าน หรือคณะกรรมการป่าชุมชนของแต่ละหมู่บ้านให้ร่วมมือกันในระดับตำบล
5. รับแจ้งปัญหาจากชาวบ้านเรื่องการจัดการป่าชุมชนและการใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งเป็นกรณีพิพาทกันในระดับตำบลขึ้นไป
6. จัดให้ตัวแทนของประชาชน ไปร่วมประชุม หรืออบรมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
7. สมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบลร่วมเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน

แนวทางในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล ในส่วนของแนวทางการทำงานนั้นผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พูดคุยกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่าเรื่องของการดูแลรักษาป่าชุมชนสามารถทำได้ดีกว่ารัฐ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีความใกล้ชิด และมีความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง และทางองค์การบริหารส่วนตำบลเองก็มีความพร้อมที่จะให้การสนับสนุนและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชน มีการจัดสรรงบประมาณ 10% ของงบประมาณทั้งหมดมาใช้ในการบริหารจัดการในเรื่องการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม มีการส่งเสริมการปลูกป่า และมีแผนที่จะจัดสัมมนาระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน รวมทั้งจะมีการจัดทำโครงการ อบต. สัญจร เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของป่าและรักป่า

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการป่าชุมชนจากการศึกษาพบว่า ในการดำเนินงานในเรื่องของการจัดการป่าชุมชน มีปัญหาและอุปสรรคดังนี้ คือ

ปัญหาในการดำเนินงานของ อบต. ต่อการจัดการป่าชุมชน

1. ปัญหาที่อยู่อาศัยที่ทำกิน และพื้นที่ป่าชุมชนซ้อนทับกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เชียงดาว และอุทยานแห่งชาติศรีลานนา และความไม่ชัดเจนในเรื่องของ พรบ. ป่าชุมชน
2. ความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
3. ชาวบ้านยังไม่เข้าใจเรื่องของการจัดการป่าชุมชนอย่างดี ขาดความรู้ในเรื่องของการดำเนินการ และขาดการวางแผนการปฏิบัติการที่ดี

อุปสรรคในการดำเนินของ อบต. ต่อการจัดการป่าชุมชน

1. งบประมาณในการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลมีค่อนข้างจำกัด
2. การประสานงานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการป่าชุมชน และผู้ใหญ่บ้านในเรื่องของการกระจายข้อมูลข่าวสาร

การอภิปรายผล

จากการศึกษาศักยภาพการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอ เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสรุปผลโดยรวม ได้ดังนี้

1. เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการจัดการป่าชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ เสน่ห์และคณะ (2536) ที่ได้กล่าวถึงเงื่อนไขการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน 6 ประการ คือ
  - 1) ชุมชนที่อนุรักษ์ป่า มีความเป็นชุมชนสูง คือมีรูปแบบและความเข้มแข็งของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกของชุมชน
  - 2) ชุมชนที่อนุรักษ์ป่า ต้องมีทรัพยากรดิน น้ำ ป่า อยู่ในสภาพที่ใช้ได้ และยังมีศักยภาพพอที่จะพลิกฟื้นให้คืนกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืน
  - 3) การมีผลประโยชน์ร่วมกัน
  - 4) ชุมชนที่อนุรักษ์ป่า จะต้องมิจิตสำนึกในการรักษาป่า มีความเข้มแข็งและลึกซึ้งมากกว่า การมีผลประโยชน์ร่วมกันเท่านั้น ซึ่งอาจมีเงื่อนไขเกิดจากประเพณี ความเชื่อ และการผลิตซ้ำของอุดมการณ์สืบทอดกันมา หรือเกิดจากความจำเป็นในการป้องกัน และรักษาระบบนิเวศน์หรือเกิดการต่อต้าน
  - 5) ชุมชนที่อนุรักษ์ จะต้องมีส่วนนำชุมชนที่เข้มแข็งที่จะควบคุมกฎระเบียบและสามารถปรับภูมิปัญญาและจารีตประเพณีท้องถิ่น ให้เข้าสถานการณ์การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลง
  - 6) ชุมชน มีการจัดตั้งองค์กรประชาชนที่มีความรับผิดชอบ ในการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ชุมชนที่อนุรักษ์จำเป็นต้องมีจารีตของการจัดการทรัพยากรที่ถือว่าทรัพยากรเป็นสิทธิและทรัพย์สินร่วมของชุมชน

ด้านรูปแบบการจัดการป่าชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมเกียรติ (2542) ที่ได้สรุปผลการวิจัยได้ว่า รูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ได้อาศัยขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน มาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ โดยสะท้อนออกมาในรูปของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนด้านรูปแบบการจัดการเพื่อผลทางการเมือง เกิดขึ้นจากแรงกดดันจากอำนาจรัฐเรื่องป่าและที่ดินของชุมชน พื้นที่ทำมาหากินและพื้นที่ป่าชุมชนทับกับเขตป่าสงวนแห่งชาติเชียงดาวและอุทยานแห่งชาติศรีล้านนาทำให้การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าต้องตกอยู่ในความวาทะแวงจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้ชาวบ้านต้องรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของชุมชนและมีการขยายเครือข่ายองค์กรเพื่อการต่อสู้จากทางการ

เมืองหรือเรียกชื่อสิทธิกรณีต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เสน่ห์และคณะ (2536) ทำการศึกษาโดยศึกษาป่าชุมชนในภาคเหนือ พบว่า นอกจากคณะกรรมการหมู่บ้านแล้ว บางชุมชนยังพยายามที่จะผลักดันให้สภาพตำบลมีบทบาทในการรักษาป่ามากขึ้น เพราะมีปัญหาหลายประการที่องค์กรชุมชนแก้ไขไม่ได้ โดยเฉพาะปัญหาในการกำหนดเขตป่า และการรุกป่าโดยบุคคลภายนอก เมื่อเกิดปัญหาระหว่างชุมชน หรือกับผู้มีอิทธิพลภายนอกชุมชนก็ดี ทำให้องค์กรชาวบ้านจำเป็นต้องหาแรงสนับสนุนจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อการต่อรองกับรัฐ ให้เข้ามาร่วมแก้ปัญหา นอกจากสภาพตำบลแล้ว หมู่บ้านในกรณีศึกษาได้มีการพัฒนาความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายที่สามารถเพิ่มพลังการต่อรองให้มากขึ้น เครือข่ายเหล่านี้มีลักษณะการรวมตัวแตกต่างกันหลายแบบ

ด้านวิธีการจัดการป่าชุมชนและวิธีดูแลรักษาป่าชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ โคมล (2530) ได้เสนอว่าการจัดการป่าชุมชนจะมีความหลากหลาย ในรูปแบบของการจัดการอื่น เนื่องมาจากการยอมรับพื้นที่ดังกล่าวเป็นส่วนร่วมหมู่บ้าน และเนื่องมาจากความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรของประชาชนในท้องถิ่นที่เป็นผู้ดูแลป่า นั้น ๆ ในขณะเดียวกันการมีกติกา กฎเกณฑ์ และการควบคุมให้เป็นไปตามกติกานั้น ๆ และองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการป่าชุมชน ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการจัดการป่าของประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชน โดยประชาชน ดังนี้

1) การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่า

ประโยชน์ที่ต้องการจากป่าจะเป็นสิ่งกำหนดวัตถุประสงค์ในการรักษาป่าเหล่านั้นไว้ เช่น เป็นแหล่งป่าไม้เพื่อการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งแปรผันไปตามสภาพสังคมในแต่ละภูมิภาค การใช้แหล่งป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของหมู่บ้าน การใช้แหล่งป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งอาหาร จะเป็นจุดร่วมที่ประชาชนจะรวมตัวกันในการรักษาป่า นั้น ๆ ไว้เพื่อใช้สอยร่วมกัน หรือเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชน

2) การมีระเบียบและกฎเกณฑ์

เพื่อควบคุมกันเองระหว่างประชาชนในหมู่บ้าน การจัดการป่าชุมชนจะมีระเบียบหรือกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เป็นที่ยอมรับของทุกคนในหมู่บ้าน เมื่อมีการละเมิดจะมีการปรับไหม หรือมีการลงโทษตามกติกาที่ได้กำหนด และตกลงกันไว้

3) องค์กรประชาชน

เพื่อดำเนินการจัดการป่าไม้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ของป่า นั้นจะต้องมีองค์กรของประชาชนที่เข้มแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของผู้นำขององค์กรที่จะดูแลป่าดังกล่าว

ให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชน องค์กรที่ปรากฏมักจะเป็นองค์กรประชาชนที่มีอยู่เดิม เช่น องค์กรเหมืองฝายในภาคเหนือ และได้ปรับเป็นลักษณะคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม) ที่ได้จัดตั้งขึ้นมาใหม่

4) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

การจัดการป่าชุมชนขององค์กรประชาชนในหมู่บ้าน จะต้องอาศัยการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น การสนับสนุนทางวิชาการ การสนับสนุนอุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็น เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าโดยให้ประโยชน์ได้อย่างยิ่ง ซึ่งก็รวมถึงการให้การคุ้มครองการดำเนินงานให้สามารถนำกฎหมายที่มีอยู่เข้ามาคุ้มครองรักษาสภาพป่าไว้

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บัณฑิตและคณะ (2538) ได้นำเสนอรูปแบบการจัดการป่าชุมชนของบ้านโสกนาคว่า ได้เริ่มมาจากความริเริ่มของผู้นำหมู่บ้าน เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ได้ถูกบุกรุกแผ้วถางเพื่อทำการเพาะปลูก จากชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ทำให้ผู้นำหมู่บ้านพยายามรักษาขอบเขตของป่าชุมชนไม่ให้ลูกบ้านทำการขยายอาณาเขตที่ทำกินเข้าไป การจัดการระยะแรกจึงเป็นการรักษาอาณาเขตของป่าชุมชน เช่น ทำทางเดินข้างรอบ ๆ เขตป่าชุมชน เพื่อแสดงอาณาเขตที่แน่นอน การจัดการป่าชุมชนในระยะนั้นจึงให้ความสำคัญในการดูแลป่า เช่น มีการออกลาดตระเวนเพื่อคอยตัดจับผู้ที่ลักลอบตัดไม้ พร้อมกับทำการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านไม่เข้าไปตัดไม้ด้วย และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ทางราชการได้ให้ความสำคัญกับชุมชนในการพัฒนาป่าชุมชนมากขึ้น และมีการขยายพื้นที่ป่าชุมชนออกไป ซึ่งทำให้การจัดการป่าชุมชนของบ้านโสกนาความีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถรักษาป่าไม้ที่เหลืออยู่ และป่าไม้ที่มีเพิ่มขึ้นมาได้อย่างดี จากการศึกษาทำให้ทราบว่าในการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้าน หากได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ ก็จะทำให้การจัดการป่าชุมชนนั้นบรรลุผลได้ตามที่ต้องการ ซึ่งในทศวรรษนี้ บัณฑิต และคณะ ยังได้เสนอความเห็นว่าการคุ้มครองและองค์กรในท้องถิ่นควรมีบทบาทในการจัดการป่าชุมชนของตนเองอย่างเข้มแข็ง และในส่วนขององค์กรภายนอก พบว่าหน่วยงานในระดับอำเภอ เช่น ป่าไม้อำเภอ นายอำเภอ และสำนักงานป่าไม้จังหวัด เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการช่วยเหลือพัฒนาป่าชุมชนของหมู่บ้านมาก ทั้งในการสนับสนุนทางด้านวัสดุ การป้องกัน และการฝึกอบรม โดยที่องค์กรท้องถิ่นนั้นควรจะเสริมสร้างให้ชุมชนได้มีศักยภาพในการบริหารจัดการป่าชุมชนให้พึ่งตนเองมากที่สุด ไม่ใช่เป็นการเข้าไปในฐานะที่เป็นผู้นำในการพัฒนาเสียเอง และที่สำคัญควรมีบทบาทในการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องจนกว่าจะมั่นใจได้ว่าชุมชนจะสามารถพึ่งตนเองในการพัฒนาได้แล้ว

2. ด้านบทบาทและศักยภาพขององค์กรบริหารส่วนตำบล ซึ่งหากพิจารณาถึงหน้าที่ที่สำคัญตามกฎหมายขององค์กรบริหารส่วนตำบล คือ การคุ้มครอง ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม ในเขตอำเภอเชียงดาว ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า อบต. เชียงดาว อบต.แม่ณะ และ อบต. ปิงโค้ง ได้มีการให้ความสำคัญในการดูแลทรัพยากรป่าไม้ โดยให้มีการบรรจุโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนไว้ในแผน 1 ปี และแผน 5 ปี ของ อบต. อาทิ เช่น โครงการส่งเสริมการปลูกป่าและโครงการอบต. สัญจรเพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของป่าและช่วยกันดูแลรักษาป่าเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้บาง อบต. ได้จัดสรรงบประมาณ 10% ของงบประมาณทั้งหมดในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชน ประสานงานระหว่างองค์กรชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆ ในการจัดการป่าชุมชนและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน จากแนวคิดการปกครองท้องถิ่น ด้านการกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งต้องการให้ท้องถิ่นสามารถบริหารงาน แก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเองตามอำนาจหน้าที่และมีอิสระในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในท้องถิ่น ตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนดและสอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 มาตรา 290 “เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม” องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติ กฎหมายวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่
2. การเข้าไปมีส่วนร่วม ในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อองค์การดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน การมีส่วนร่วมในการพิจารณา เพื่อริเริ่มกิจกรรมนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

จากบทบัญญัติที่กล่าวมานี้ ทำให้ อบต. ต้องเป็นองค์กรหลักองค์กรหนึ่งในชุมชนที่มีบทบาทหรือการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ซึ่งจากการศึกษา บทบาทดังกล่าวข้างต้นนี้ อบต. เชียงดาว อบต.แม่ณะ และ อบต. ปิงโค้ง ยังมีบทบาทค่อนข้างน้อยเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสอบถามพูดคุยกับชาวบ้าน พบว่าที่ผ่านมา ในหลายชุมชนของ อบต. มีบทบาทค่อนข้างน้อยหรือไม่มีบทบาทเลยในการจัดการป่าชุมชน สืบเนื่องมาจากการจัดการป่าชุมชนของชุมชนต่าง ๆ ในระยะแรกนั้นเกิดจากวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของชุมชนและเห็นความสำคัญของการรักษาป่าชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งขัดแย้งกับผลการวิจัยของ อุบลวรรณ (2542) พบว่า การเกิดขึ้นขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน

มีผลต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน ซึ่งได้แก่ ก่อให้เกิดความหลากหลายในด้านการอนุรักษ์ป่า การสร้างความเข้าใจในระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวบ้าน ตลอดจนมีนโยบายให้ขยายพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่าออกไป นอกจากนี้ยังเป็นตัวเชื่อมประสานความร่วมมือ ในการจัดการป่าไม้ในเครือข่ายระดับตำบล แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการป่าไม้ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น เน้นไปทางด้านบทบาทในการอนุรักษ์ป่าชุมชน แต่ไม่ได้มีบทบาทในด้านการจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และประชาชนมีความพึงพอใจต่อบทบาทในการจัดการป่าไม้ของ อบต. ในการจัดป่าไม้ ในระดับค่อนข้างสูง โดยเห็นว่า อบต. ให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อกับทางราชการ เช่น กรมป่าไม้ การให้เงินสนับสนุนช่วยเหลือโครงการอนุรักษ์ป่ารวมทั้งการจัดส่งสมาชิกในชุมชนเข้าอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างสูง

3. แนวทางในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล ในส่วนของแนวทางการทำงานนั้นผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์พูดคุยกับสมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าทางองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่าเรื่องของการดูแลรักษาป่านั้นชุมชนสามารถทำได้ดีกว่ารัฐ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีความใกล้ชิด และมีความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง และทางองค์การบริหารส่วนตำบลเองก็มีความพร้อมที่จะให้การสนับสนุนและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชน มีการทำแผนงานว่าจะต้องมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดตั้งป่าชุมชน การมีการจัดสรรงบประมาณ 10% ของงบประมาณทั้งหมดมาใช้ในการบริหารจัดการในเรื่องการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม มีการส่งเสริมการปลูกป่า และมีแผนที่จะจัดสัมมนาระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับจัดการป่าชุมชน รวมทั้งจะมีการจัดทำโครงการ อบต. สัญจร เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของป่าและรักป่า

4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการป่าชุมชน จากการศึกษาพบว่า ในการดำเนินงานในเรื่องของการจัดการป่าชุมชนนั้น มีปัญหาและอุปสรรคดังนี้ ประการแรก งบประมาณในการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลมีค่อนข้างจำกัด ประการที่สอง ปัญหาที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน และพื้นที่ป่าชุมชนซ้อนทับกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเชียงดาวและอุทยานแห่งชาติศรีลานนา และความไม่ชัดเจนในเรื่องของ พรบ. ป่าชุมชน ประการที่สาม การประสานงานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการป่าชุมชน และผู้ใหญ่บ้าน ในเรื่องของการกระจายข้อมูลข่าวสาร ประการที่สี่ ความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบล และ ประการสุดท้าย ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจในเรื่องของการจัดการป่าชุมชนอย่างแท้จริง ขาดความรู้ในเรื่องของการดำเนินงาน และขาดการวาง

แผนการปฏิบัติการที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสมเกียรติ (2542) พบว่า ปัญหาและอุปสรรค ต่อการดำเนินงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรขององค์กรท้องถิ่นคือ

1. ความร่วมมือจากสมาชิก
2. บุคลากรขององค์กรปกครองท้องถิ่นขาดความรู้ในการดำเนินงาน
3. การขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ
4. การขาดการวางแผนการปฏิบัติงานที่ดี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการจัดการป่าไม้ของชุมชน โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. กฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าของทุกหมู่บ้าน ควรมีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องข้อตกลง และข้อห้ามในการใช้ประโยชน์จากป่า และทำการเผยแพร่ให้สมาชิกในตำบล รวมทั้งชุมชนใกล้เคียง เข้าใจตรงกันและได้รับข้อมูลที่ชัดเจน เพื่อป้องกันมิให้มีผู้อ้างว่าไม่ทราบถึงกฎระเบียบต่าง ๆ และเข้าลักลอบตัดไม้ทำลายป่า หรือผิดระเบียบการใช้ป่าของชุมชน

2. ควรมีการจัดกองทุนในระดับตำบล สำหรับการดูแลอนุรักษ์ป่าโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรหลักในการของบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ และจากประชาชน ซึ่งกองทุนนี้ จะนำมาใช้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า เช่น จัดซื้ออุปกรณ์ในการดับไฟป่า เพื่อเมื่อเกิดไฟป่า จะไม่สามารถใช้น้ำมาดับไฟป่าได้ เนื่องจากความยากลำบากในการขนน้ำเข้าไปในป่า ดังนั้นวิธีการดับไฟป่าจึงใช้แผ่นยางดับไฟ และไม้สำหรับฟาดไฟ ซึ่งควรมีอุปกรณ์เตรียมพร้อมไว้ หากเกิดกรณีฉุกเฉินก็สามารถนำมาใช้ได้ทันที รวมทั้งอุปกรณ์ที่จำเป็นในการป้องกันไฟป่า หรืออุปกรณ์ที่นำมาทำแนวกันไฟ นอกจากนี้ควรจะทำป้าย คติเตือนใจเพื่อกระตุ้นการรักป่า ตลอดจน ค่าใช้จ่ายในการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า เช่น การทำบุญเลี้ยงผีฝ่าย การบวชป่า เป็นต้น

3. ควรมีการร่วมมือในการจัดการป่าชุมชนเป็นเครือข่ายระดับตำบลหรือ อำเภอ รวมทั้งพื้นที่ที่มีเขตป่าติดต่อกัน ดังนั้นจึงควรมีการร่วมมือกันระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นเครือข่ายระดับตำบล จะทำหน้าที่ประสานงานกับเครือข่ายป่าชุมชนของตำบลอื่น ที่มีอาณาเขตป่าติดต่อกัน ซึ่งจะเป็นการทำให้การอนุรักษ์ป่าไม้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งเมื่อรวมตัวกันในระดับเครือข่ายแล้ว จะเป็นการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

4. ควรมีการเจรจากันระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้และตัวแทนของชาวบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในการร่าง และแก้ไขพระราชบัญญัติ

ป่าชุมชนโดยเร็ว หากมี พรบ. ป่าชุมชนที่ให้สิทธิกับตัวแทนของชุมชน องค์กรชุมชนในการลงโทษผู้กระทำผิดกฎระเบียบการใช้ป่า จะทำให้องค์กรของชุมชนที่ตั้งขึ้นมีอำนาจและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรจะมีการศึกษาเหมือนการวิจัยครั้งนี้ ในพื้นที่อื่น ๆ เนื่องจากในแต่ละพื้นที่อาจจะมีการจัดการป่าชุมชนที่แตกต่างกันไป ดังนั้นการศึกษาจะทำให้ได้ผลการวิจัยที่ชี้แนะแนวทางในการพัฒนาการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

2. ควรจะมีการศึกษาถึงศักยภาพและบทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านอื่น ๆ เช่น ดิน น้ำและขยะ เป็นต้น เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการจัดการ ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาการดำเนินงานขององค์กรบริหารส่วนตำบลต่อไป